

Nekropolie Pomorza

Komunikat pokonferencyjny

Konferencja p.n. „Nekropolie Pomorza” była jednym z zadań trzyletniego (2010–2012) projektu naukowo-badawczego, dokumentacyjnego i artystycznego, realizowanego przez Nadbałtyckie Centrum Kultury i Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego w ścisłej współpracy z wieloma instytucjami naukowymi i kulturalnymi Pomorza, a przede wszystkim z Instytutem Kaszubskim, Archiwum Państwowym w Gdańsku i Wydziałem Architektury Politechniki Gdańskiej. Odbyła się 26–28 października 2010 r. w Ratuszu Staromiejskim – siedzibie Nadbałtyckiego Centrum Kultury i na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. Podczas konferencji zostało wygłoszonych 45 referatów, skoncentrowanych wokół następujących zagadnień: semantycznego odczytania przestrzeni cmentarza (cmentarz jako znak), antropologicznego spojrzenia na cmentarz jako aksjologicznego pejzażu kultury (cmentarz antropologicznie), literackich obrazów przestrzeni funeralnej i sepulkralnej (cmentarz w tekście zatrzymany), różnych form zarządzania przestrzenią zmarłych przez żyjących (cmentarz (nekro)politycznie), miejsca cmentarza w architekturze miejskiej (nekropolia w metropolii), cmentarzy jako egzemplifikacji etnograficznej różnorodności Pomorza (cmentarze Pomorza), przestrzeni sepulkralnej jako odbicia procesów i form życia codziennego (cmentarz „doczesny”) i miejsca oraz sposobów przedstawiania cmentarza w sztuce (cmentarze sztuką upamiętnione).

Uniwersalna problematyka konferencji wymagała interdyscyplinarnego podejścia, osadzonego w szerokich kontekstach wielu humanistycznych dyscyplin, stąd obecność historyków, archeologów, antropologów, socjologów, literaturoznawców, urbanistów, historyków architektury, kulturoznawców oraz artystów. Problematyki konferencji nie ograniczyliśmy do pomorskiej lokalności. Umieściliśmy ją w szerokich kontekstach interdyscyplinarnej dyskusji nad rolą i miejscem nekropolii w życiu współczesnego społeczeństwa.

Fundamentalne kwestie życia kulturowego człowieka, jakim jest śmierć, akt grzebania zmarłych, istnienie przestrzeni nekropolii w metropolii i odwieczne pragnienie nieśmiertelności oraz proces konstytuowania pamięci zbiorowej były przedmiotem naukowej refleksji w wielu wygłaszanych referatach. Szczególne miejsce w programie konferencji zajęła problematyka konkretnych nekropolii Pomorza, przedstawiona na szerokim tle historii regionu.

Tym naukowym dyskursem, który ma wiele pragmatycznych odniesień, pragnęliśmy zainteresować między innymi służby odpowiedzialne za opiekę i funkcjonowanie pomorskich cmentarzy, a więc: przedstawiciele władz gminnych, konserwatorów zabytków, zarządców cmentarzy komunalnych i duchowieństwo sprawujące pieczę nad cmentarzami parafialnymi. Znikome zainteresowanie wyżej wymienionych służb (z nielicznymi wyjątkami) może świadczyć o instytucjonalnej biurokratyzacji cmentarzy, sprowadzającej się najczęściej do zarządzania pochówkami. A godzi się przypomnieć, że na właścicielach cmentarza spoczywa prawny i moralny obowiązek odpowiedzialności za szczególny rodzaj dziedzictwa kulturowego Pomorza. Obecne niszczenie zabytkowej substancji cmentarnej to przede wszystkim nagminna wycinka historycznego drzewostanu i traktowanie opuszczonych nekropolii jako potencjalnego „łupu”, którym warto się zaopiekować. Są przykłady kradzieży kilkunastu żeliwnych, historycznych krzyży w ciągu jednej nocy z poewangelickiej nekropolii, znajdującej się w centrum pomorskiej wsi.

Mamy nadzieję, że zarówno konferencja, jak i opublikowane z niej materiały będą znaczącym wkładem w badania historii regionu i źródłem przywołań w literaturze tanatologicznej. A trzyletni projekt „Nekropolii Pomorza” wpisze się w długofalowy proces budowania świadomości odpowiedzialności za ten szczególny rodzaj żywej historii Pomorza.

Wnioski pokonferencyjne

W ramach konkursu dla studentów Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej, Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego i Akademii Sztuk Pięknych – przygotowanie dostępnego w internecie katalogu nagrobków, odnoszącego się do sztuki funeralnej regionu, a także przeniesionej z Kresów i bazujących na materiałach naturalnych (kamień polny, żelazo).

Tworzenie mapy oraz bazy internetowej historycznych cmentarzy i miejsc pochówków zagrożonych dewastacją w celu objęcia ich programem ochrony.

Zorganizowanie szkoleń nt. wykorzystania programów i środków pomocowych na ochronę cmentarnego dziedzictwa.

Tworzenie we współpracy z Pomorską Regionalną Organizacją Turystyczną edukacyjnych tras pomorskiej tanatoturystyki, o walorach krajoznawstwa historycznego.

Uczestnicy konferencji:

- mgr MIECZYŚLAW ABRAMOWICZ, Dział Teatralny Muzeum Narodowego w Gdańsku, Rzecznik Gdańskiej Gminy Żydowskiej
- prof. ZYGMUNT BAUMAN, socjolog, filozof, emerytowany profesor Uniwersytetu w Leeds i Uniwersytetu Warszawskiego
- dr JACEK BIELAK, Instytut Historii Sztuki UG
- dr MIŁOŚLAWA BORZYSZKOWSKA-SZEWczyk, Instytut Filologii Germańskiej UG
- prof. JÓZEF BORZYSZKOWSKI, Instytut Historii UG, Instytut Kaszubski
- mgr ANNA CZAPczyk, Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach
- dr NICOLETTA DIASIO, Université de Strasbourg et Laboratoire Cultures et Sociétés en Europe
- prof. JEAN DIDER-URBAN, Université Paris Descartes Faculté Sciences Humaines Sorbonne
- dr JERZY DOMINO, Państwowa Służba Ochrony Zabytków Oddział Wojewódzki w Olsztynie, Delegatura w Elblągu
- mgr STANISŁAW FLIS, Instytut Pamięci Narodowej Oddz. w Gdańsku, prezes Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddz. w Gdańsku
- mgr ZACHARIASZ FRĄCEK, Lęborskie Bractwo Historyczne
- dr MARIAN FRYDA, Muzeum Regionalne w Człuchowie
- dr MAGDALENA GAJEWSKA, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG
- dr inż. arch. AGNIESZKA GĘBCZYŃSKA-JANOWICZ, Wydział Architektury PG
- dr MAŁGORZATA GNYŚ-NIDECKA, Akademia Podlaska Siedlce
- mgr KLAUDIUSZ GRABOWSKI, student Instytutu Historii Sztuki UG
- dr hab. PIOTR JÓZEFOWICZ, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku
- dr hab. DANIEL KALINOWSKI, Akademia Pomorska w Słupsku
- prof. EDMUND KIZIK, Instytut Historii PAN, Instytut Historii UG
- dr KATARZYNA E. KOŚĆ-RYŻKO, Instytut Archeologii i Etnologii PAN
- prof. KRZYSZTOF KOWALIK, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG
- ANNA KRUGER, studentka Instytutu Historii UG
- dr ADELA KUIK-KALINOWSKA, Akademia Pomorska w Słupsku
- mgr MIROŚLAW KULIK, Muzeum Ziemi Puckiej im. F. Ceynowy
- mgr KRYSZYNA LASKOWSKA, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu
- dr BOHDAN LIBIK, Lęborskie Bractwo Historyczne
- mgr ANDRZEJ LUBIŃSKI, Prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Sztumskiej
- mgr WACISŁAW MACHURA, II Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Słupsku
- mgr MARFIA MICHAŁAK, Zakład Usług Komunalnych w Szczecinie
- prof. CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG
- prof. MAŁGORZATA OMIŁOWSKA, Instytut Historii Sztuki UG
- ks. prof. JAN PERSZON, Dziekan Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu

dr TOMASZ REMBALSKI, Instytut Historii UG, Muzeum Miasta Gdyni
prof. STANISŁAW ROSIEK, Instytut Filologii Polskiej UG
dr inż. arch. KATARZYNA ROZMARYNOWSKA, Wydział Architektury PG
mgr WIESŁAWA RYMKIEWICZ-DOMINO, Muzeum Archeologiczno-Historyczne
w Elblągu
mgr PIOTR SAMÓL, Wydział Architektury PG
KAROL SARGALSKI, student Instytutu Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG
dr inż. arch. JAKUB SZCZEPAŃSKI, Wydział Architektury PG
mgr GRAŻYNA ŚWIĘTOCHOWSKA, Instytut Kulturoznawstwa UG
dr SŁAWOMIR TANAŚ, Instytut Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego
mgr VIOLETTA TKACZ-LASKOWSKA, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
dr inż. arch. ANNA WANCLAW, Wydział Architektury PG
dr DANIEL WINCENTY, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
ZUZANNA WIŚNIEWSKA, studentka Instytutu Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG
prof. JACEK WOŹNY, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytet
Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Bronisława Dejna